

Abú Oszmán Amr ibn Bahr *al-Dzsáhib*:

Al-Kindí története

(Részlet a Fösvények könyve c. műből)

Szombathy Zoltán fordítása

Amr ibn Nihjawajhi mesélte a következőket:

Al-Kindí folyton azt mondogatta az albérlőinek, sőt néha még a szomszédainak is: "A házamban él egy terhes nő. A terhes nők pedig mindenfélét megkívánnak, s akkor könnyen elvetélhetnek a fazekakból szállongó jó illatuktól. Ezért aztán jó volna, ha a kedvére tennétek, legalább egy merőkanálnyi étellel vagy pár jó falattal, mert az ember lelkét oly kevéssel ki lehet elégíteni! Ha pedig most, miután figyelmeztettelek benneteket, mégsem teszitek meg ezt a csekélységet, akkor az esetleges szörnyű következményekért egy rabszolgát vagy egy rabnőt kell jóvátételként fizetnetek! Fizetnetek kell majd, akár tetszik, akár nem!"

Ily módon aztán időnként annyi étel került a háztartásába a bérlők és szomszédok fazekaiból, amennyi napokig elég volt neki. A legtöbb lakó persze tisztában volt vele, miről is szól a dolog, de úgy tettek, mintha nem tudnák. Al-Kindí pedig azt mondogatta a családja tagjainak: "Nektek sokkal, de sokkal jobb dolgatok van, mint a gazdag földbirtokosoknak: azoknál egy háztartásban egy nap csak egyféle ételt esznek, ti meg kaptok ilyen is, olyat is."

Egy nap nála ebédeltem, amikor belépett hozzá az egyik szomszédja, aki egyébként nekem is jóbarátom volt. Al-Kindí nem kínálta meg semmiféle étellel, mire én szégyelltem el magam helyette is, s így szóltam: "Volna kedved harapni velünk egy kicsit?" Udvariasan azt válaszolta: "Istenemre, már ettem." Mire al-Kindí sietve közbeszólt: "Ha Istenre esküdsz, nem lehet ellenvetés."

Ezzel aztán úgy gúzsba kötötte szegény szomszédot, hogy se erre, se arra nem mozdulhatott a boldogtalan. Mert ha ezek után egy falatot is evett volna, úgy al-Kindí egész biztosan istentagadással és hitetlenséggel vádolta volna meg!

Egyszer megint nála voltam, amikor a másik szobából olyan zaj hallatszott, mint amikor egy vizeskorsó fölborul. Erre elordította magát: "Mi volt ez, Kaszáfi?!" Mire a szólított rabszolganő visszakialtott: "Az életedre esküszöm, csak a kútból húztam vizet!" E rabnő lélekjelenléte túltett még Al-Kindí kicsinyességén is![\[1\]](#)

A következőket Maabad mesélte:

Egy évnél tovább laktunk Al-Kindínél albérletben, s mindvégig idejében kifizettük a lakbért, intéztük az ő saját ügyes-bajos dolgait, s tartottuk magunkat a feltételhez.

Erre megkérdeztem: "Azt értem, mit jelent a lakbér kifizetése, más ügyeinek az intézése, de miféle feltétel az, amihez tartottátok magatokat?" Maabad így válaszolt:

Azt a feltételt köti ki az albérlőinek, hogy övé az összes hátasállat trágyája, a birkák ürülete, az állatok által meghagyott takarmánytörmelék; az albérlőknek tilos kidobniuk a legkisebb csontdarabkát, a fölsöprögetett hulladékot is. Al-Kindít illeti minden egyes datolyamag, gránátalmahéj, továbbá egy merőkanálnyi minden fazékból, amelyben étel fő, na persze "a lakásában élő terhes nő" számára. Mindezt fokozatosan, fondorlatosan róttá ki a lakókra. A bérlők pedig eltűrték tőle, mert kedves, noha legendásan zsugori ember volt, és szórakoztató társalgó.

Ott éltem tehát a házában. Egyszer aztán vendégem érkezett: az egyik unokatestvérem, s vele együtt az ő egyik unokatestvére. Rövidesen jön al-Kinditől egy cédula, rajta ezzel az üzenettel: "Ha ez a két jövevény csupán egy vagy két éjszakát tölt nálad, elviselem őket, bár jól tudom, hogy ha csak egyetlen éjjelt illetően is engedékenyek vagyunk a bérlővel, az rögtön többet akar." Erre visszaírok neki: "Márpedig itt fognak lakni nálam körülbelül egy hónapon át." Ő megint küld egy üzenetet: "A lakbéréd harminc *dirham*. Hatan éltek egy lakásban, az fejenként öt *dirham*. Ha két fővel nő a lakók száma, akkor kétszer öttel nő a lakbér is. Úgyhogy a mai naptól fogva negyven *dirham*ért lakhatsz a lakásban." Na, erre én is rögtön írok neki: "Ugyan mi bajod származik abból, hogy itt vannak? A testük súlyát a föld hordja, az meg még a hegyeket is elbírja, az ellátásuk pedig az én gondom, nem a tiéd! Szeretném, ha közölnéd, miféle mentséged van erre a viselkedésre." Nem voltam azonban tisztában azzal, milyen fába is vágtam a fejszémet, s miféle válaszra ingereltem al-Kindit, aki a következőket írta vissza:

"Amit megmondtam, arra ezer okom van, s ezek mindegyike valós és elfogadható ok. Ilyen például az, hogy a latrina gyorsabban megtelik majd, s a tisztítása egy egész vagyonba kerül. Ilyen az is, hogy ha több láb tapodja egy ház földjét, akkor többet járkálnak a bevakolt tetőkön, a szobák fehérre meszelt padlózatán, többet mászkálnak föl-le a lépcsőkön. Ettől aztán lepattogzik a vakolat, lemorzsolódik a meszelés, széttöredezik a küszöb. Elhajlanak a tetőgerendák, annyit lépkednek rajtuk, s megrepedeznek, annyi súly nehezedik rájuk. Ha többen jönnek be, mennek ki, nyitják és csukják az ajtót, használják és rángatják a zárat, akkor az ajtók megrongálódnak, a zárok pedig kimozdulnak a helyükből. Ha több a kisgyermek és megsokasodik a család, kiszedik az ajtók szögeit, kiszereleik a zárszerkezeteket, elcsenik a zárat, letördelik a diófákat, a golyózáshoz lyukakat fúrnak a földbe, tönkreteszik

a padló borítását a fadarabokkal, amelyeken játékból ide-oda csúszkálnak. Továbbá a falakat is megrongálják a belevert akasztókkal és a polcnak használt fadarabokkal.

Azután: Ha több a családtag és a látogató, a vendég és az ivócimbora, akkor a szokásosnál sokszorta több szétlocsolt vízre, párologtató vizeskancsóra, hűvösítő vizesedényre van szükség. És hányszor előfordult már, hogy egy falnak szétrothadt az alapzata, szétporladt a teteje, összerogyott az alapozása, s leomlott az egész! S mindennek oka nem egyéb, mint a kancsókból szétöntözött, korsókból elszivárogtatott, kútból fölös mennyiségben fölhúzott víz, vagyis az ostoba szokások!

Mennél többen vannak a lakók, annál gyakoribb a kenyérsütés, a főzés, annál több melegítésre és tüzelőre van szükség. Márpedig a tűz nem kímél semmit és soha semminek sem kegyelmez. A tűz számára a házak csak tűzifa-halmok, s ami ingóság bennük található, az a tűznek mind jó táplálék. Hány tűzvészt láthattunk már, amely mindenétől megfosztotta a kárvallottakat, s erre aztán ti, albérlők, a legsúlyosabb jóvátételt követelitek a tulajdonostól! Mindeközben könnyen lehet, hogy ő van a legszorultabb helyzetben, valódi mélyponton. Megesik, hogy a tragikus csapás továbbterjed a szomszédos házakra is, s kárt tesz emberben s vagyonban egyaránt. Ha az ilyen helyzetben az emberek magára hagynák a háztulajdonost szörnyű bajában, borzasztó balszerencséjében, azt talán még el lehetne viselni. De nem, attól a pillanattól fogva bajt hozó vészmadárként kezelik őt s még említeni sem szeretik a nevét; váltig szidják-kárhoztatják a szerencsétlent.

Bizony így megy ez! Továbbá: Egyes albérlők a felső szobákat és a tetőket szeretik konyhának használni, jóllehet a ház földszintjén több mint elegendő a hely, az udvaron éppen megfelelő körülmények vannak arra, hogy ott főzzenek. Egy pillanatig sem zavarja őket, hogy ezzel életeket sodorhatnak veszélybe, kockáztatnak tehetik ki a vagyontárgyakat, s hogy ha egy éjjel tűz üt ki, a családok nőtagjait kiteszik a csöcselék kényének-kedvének, hogy akkor bárki beronthat a ház romjai közé és ráakadhat valami féltve őrizgetett titokra, elrejtjenivalóra: hatóság elől rejtőzködő menedékkérőre, magányt kereső házigazdára, tiltott italra, eretnekgyanús irományra, elásásra váró vagyonra, melyet már nem tudtak földbe rejteni, mert a tűzvész gyorsabbnak bizonyult, és még sok más efféle dologra, melyet az emberek szívesebben tartanak titokban mások elől. - A lakók tehát a tűzhelyet csak a tetőn állítják föl, s ott főzőcskéznek a fazekakban, ahol a tűz és a tető fája-nádja között semmi más nincs, csak egy alig-alig szigetelő vékony vakolatréteg. Teszik mindezt annak ellenére, hogy igen csekély összegbe kerülne a megfelelő megoldás, amelytől megnyugodhatna az ember szíve, hogy a főzés nem torkollik pusztulásba. Őszintén megmondom: ha mindezt a felelőtlenséget a

veszélyek tudatában teszitek, az igencsak furcsa viselkedés. Ha viszont egyszerűen nem foglalkoztok sem a saját vagyonotok, sem a miénk épségével, hát az még sokkal furcsább.

Továbbá: Sokan közületek halasztgatják a lakbér kifizetését és állandóan késlekednek a pénzzel. Azután, ha már több hónapnyi bérrel adósak, meglógnak és otthagyják a főbérlőt, hadd éhezzen és rágja a körmét, miért is kellett olyan megértőnek és jólelkűnek lennie velük. A hála, a köszönet végül mindig ez: tesznek a főbérlő jogaira, s magukkal viszik az őt illető pénzt.

Az albérlő lakik a házban, amíg lakik. Mi előtte gondosan kisöprögettünk, kitisztítottuk a lakást, hogy a bérlők szemében csinosabb legyen, s örömmel költözzön be bárki, aki megszemléli a szobákat. Amikor aztán kiköltözik a lakó, szemétdombot és romhalmazt hagy maga után, amelyet csak keserves költségek árán lehet rendbehozni. És persze nincs retesz, amelyet el ne lopnának, sem létra, amelyet magukkal ne hurcolnának. Minden letörhető épületrészt elvisznek, minden vízűtő korsót elemelnek. A fehérítendő ruhák ütögetését és a mozsár használatát képtelenek a ház udvarán intézni, ehelyett a kiálló fatöncökön, a padokon és a polcokon csapkodnak. S még ha a ház gipsszel van is vakolva vagy égetett agyagtéglákkal kirakva, és a tulajdonos az egyik sarokban el is helyezett egy kődarabot, hogy azon ütögesse bármit, amit kell, s hogy az megvédje a burkolatot, a bérlők felelőtlen, gonosz, aljas és szemét módon ott csapkodnak, ahol éppen le találtak ülni, s egyáltalán nem érdekli őket, mit tesznek ezzel tönkre. A bérlő az ilyenért sohasem ad jóvátételt, nem kéri rá a tulajdonos engedélyét, s még magában sem kéri Isten bocsánatát azért, amit tesz. Minezek után soknak tartja, hogy évente tíz dirhamot kifizessen a saját zsebéből, azt viszont nem érzi soknak, hogy a főbérlő havonta akár ezer dínárt is kiadjon. Azt számon tudja tartani, mennyit nyerünk mi, tulajdonosok - bármilyen kevés is ez -, azt viszont nem, mennyit nyer ő maga, pedig az sokkalta több!

Az idő múlása, amely minden szilárdat elpusztít, minden újat megvénít, s minden egybegyűjtöttet szétszór, éppúgy szétrágja a házakat, akár a kemény sziklákat. Éppúgy tönkreteszi az épületeket, ahogy minden üde vagy szikkadt tárgyat is tönkretesz: az üdét kiszikkasztja, a szikkadtat szétporlasztja, a szétporladtat pedig a szelek szárnyán szórja szét.

A házak végső pusztulása roppant rövid idő kérdése. A bérlő az, aki a ház hasznát látja, kényelmét élvezi. Ugyancsak ő az, aki az új házat lepusztítja, a szépségét eltünteti; miatta megy tönkre, miatta vénül meg az épület, amilyen felelőtlenül a legtöbb lakó viselkedik. Ha megnézzük a helyreállítás költségeit, amikor tönkremegy a ház, továbbá a fölépítése árát, meg közben az ezerféle javítgatást és tatarozást, aztán összehasonlítjuk ezt az összeget a lakbérekből befolyt pénzzel, az összeszedett haszonnal, akkor láthatóvá válik, hogy

a tulajdonos éppen annyit vesz az egészen, amennyit a bérlők nyernek! S a tetejében az általunk kiadott pénz egy összegben ment el, míg a lakberek csak apró részletekben juttanak a zsebünkbe. Aztán ott van persze az is, hogy az albérlők csak vonakodva hajlandóak fizetni, nekünk pedig folyton rimánkodnunk kell a jussunkért. Az albérlők hevesen gyűlölik a ház tulajdonosát, az meg hön szereti az albérlőket. A főbérlő ugyanis mindig azt kívánja, hogy a lakó teste egészséges legyen és minél jobban menjen neki, akár kereskedőként, akár kézművesként keresi a kenyerét. Ezzel szemben az albérlő azt szeretné, ha a Jóisten elfordítaná róla háztulajdonos figyelmét, mindegy, mi módon, ahogy csak lehetséges: gonddal, sorscsapással, bebörtönzéssel, halállal. A lényeg csak az, hogy ne legyen módja az albérlővel foglalkozni, s az már tökéletesen mindegy, hogy ez mi által következik be. Ámde mennél nagyobb dolog az, ami a tulajdonos figyelmét elvonja, annál kedvesebb az az albérlőnek, mert annál nagyobb nyugalmat és békességet ígér neki. Ha a bérlőnek rosszul megy a sora, ha pang az üzlet, váltig azt követeli, hogy csökkentsék le a lakbérét, engedjenek a kifizetendő összegből. Aztán amikor az Isten jó hozzá és nyereséget juttat neki a kereskedelemben, föllendíti az üzletét, akkor a bérlőnek persze eszébe sem jut, hogy esetleg akár egy *karáttal* is többet fizessen lakbérként, vagy akár egy *falszot* is hamarabb kifizessen, mint amikor már valóban esedékes.

Továbbá: Ha a bérlő a fizetését nagy címletű, veretes érmékben kapja meg, a bért akkor is aprópénzben számolja ki, ha pedig fél- és negyeddínárosokban kapja a pénzét, a legeslegapróbb pénzérmékben adja át a lakbért. Ahány higannyal bevont hamispénz, ahány ócska utánzat, értéktelen érme, érvénytelen dínár a kezébe kerül, mindet megpróbálja a főbérlőre sózni, hátha be tudja csapni; minden lehetséges trükköt megkísérel, minden elképzelhető módon ügyeskedni próbál. Ha aztán bármit is visszalök neki a tulajdonos, hazugul megesküszik, hogy az a *dirham* ugyan nem őtőle származik, soha nem is volt az övé, nem is látta, soha a kezében sem volt!

Ha esetleg a háztulajdonos üzeneteit egy rabszolgaleány szokta hozni, azt a bérlő biztosan elcsábítja, sőt néha még teherbe is ejti. Ha a küldőnc egy rabszolgafiú, akkor azt pedig átveri, sőt esetenként meg is rontja. Emellett a bérlők belátnak a szomszédok magánügyeibe, zaklatják a szomszédokban lakó asszonynepet, levadásszák a közelben lakók galambjait, aztán nekünk kell folyton a szomszédok panaszait hallgatni. Van olyan is, hogy a bérlő ostobának találja a közelben élőket, és kiterveli, hogy átveri és tönkreteszi őket. Kölcsönt kölcsön után ad nekik, biztatja őket, hogy élvezzék az életet, és bőven adogatja nekik a pénzt, hogy később semmiképpen ne tudják visszaadni a kölcsönt, ám mégis kamatostul megtérüljön a befektetése. Amikor aztán biztosan a kezében vannak már, hirtelen

követelni kezdi a pénzét: rájuk csapja a csapdát, hogy csak a házuk egy részének eladásával vagy az egész elzálogosításával tudjanak megszabadulni tőle. Így egy jövedelmi forrást is a kezébe kaparint, és hosszú lakásbérlet után a bérfizetéstől is megszabadul. Néha a bérlő formailag megveszi a házat, de valójában elzálogosítja neki. Az ilyen esetben aztán haladék nélkül követeli tőlük a jussát, és mielőtt járna neki, már magának követeli a házat.

Előfordul, hogy annyira ostobának nézi a háziakat és annyira nem akaródzik neki bért fizetnie, hogy azzal áll elő, hogy a ház egy része az ő tulajdona, illetve neki is jogai vannak abban, s ezzel pert indít, és követelődzik.

Az is előfordul, hogy a leendő bérlő átveszi a lakás kulcsát, de jön vele egy nő is, hogy aztán ott paráználkodjanak. Magyarán lakásbérlet és lakások meg szemlélése ürügyén különböző lakásokba jut be rövid időre. Amikor aztán beszabadul a lakásba, közösz a nővel, aztán már adja is vissza a kulcsot a tulajdonosnak. Van olyan is, aki kibérel egy lakást, ahol látszólag műhelyt rendez be, megvéve pár javításra szoruló holmit, majd kiszemel segédnek egy jól öltözött embert, illetve kifigyeli a jómódú, sokféle ingósággal rendelkező szomszédokat. Amikor aztán nem figyel a segéd, mindent összeszed, amit csak tud, és ott hagy mindenkit az ingóságaik nélkül, kétségbeejtő bajban. Mások meg szándékosan börtön mellett bérelnek ki lakást, hogy a bebörtönzöttek földalatti járatot fúrhassanak a lakásig, - vagy éppen egy pénzváltó hivatala mellett, hogy járatot fúrhassanak odáig a föld alatt. Így biztosítják maguknak a megfelelő időt és a leplet, hogy zavartalanul intézhessék üzemeiket. Néha meg olyan büntettet követ el az albérlő, amely miatt lerombolják az egész házat: például meggyilkol egy fontos embert, vagy megsebesíti a Próféta egyik leszármazottját. Amikor aztán az uralkodó emberei megjönnek, a ház tulajdonosai esetleg távol vannak, vagy éppenséggel apátlan-anyátlan árvák vagy nyomorultak, így aztán semmi más nem lehet a dolog vége, mint hogy a ház a földdel tétetik egyenlővé.

Ezen fölül: A házak védtelenek minden csapással szemben, s a tulajdonosaik úgyszintén. Ők minden emberfia közül a leginkább átverhetőek, s a legkevésbé ők ismerhetik a nyugodt bizakodás érzését. Mégpedig azért, mert aki átadja egy számára teljesen ismeretlen vadidegennek a házat, annak omladozó szegleteit, tikfa-elemeit, ajtóit, vas-alkatrészeit, értékes tetőzetét^[2], az az egészet könnyelműen a legnagyobb veszélynek teszi ki. Az ilyen pont olyan helyzetben van, mint aki letétbe helyez valamit, míg az albérlő olyan, mint *akinél* letétbe helyezték azt a valamit. A hitszegés és gondatlan kezelés pedig semmilyen letétnél nem olyan általános, mint éppen a házak esetében. És még a legtisztességesebb lakó si megteszi, ha mondjuk talál a lakásban valami javításra szoruló dolgot, aminek a megjavítását aztán rábízzák azzal, hogy a hónap eleji fizetéskor majd levonják a lakbérből a költségeket,

hogy a munkálatokból alig-alig végez el valamit, de a számlát, azt jócskán fölkerekíti. Hát mit gondoljunk egy olyan bandáról, akik közül még az ilyenek a legbecsületesebbek és a legkiválóbbak?

Ti, albérlők is sokszor megteszitek, hogy valaki más földjét kibérlitek, aztán továbbadjátok bérbe, még hozzá többért, mint amennyiért ti magatok bérbe vettétek. Hát csak viselkedjétek velünk is úgy, ahogy a saját bérlőitekkel, és fizessetek nekünk is annyit, amennyit ti is elvártok amazoktól! Néha meg épületet emeltek a földbirtokon, s mivel az épület a ti kezetek munkája - noha a földterület másé -, közös tulajdonnak tekintitek, s úgy tesztek, mintha csak bérbe adnátok át, míg végül szinte örökölt tulajdonotokká, apai örökségekké nem lesz.

Aztán még egy jellemző gaztett részletekről: miattatok ment tönkre a vagyonunk forrása, vált semmivé a megélhetésünk, mert az albérlők hitvány viselkedése nyomja le a házak - vagyis a pénzforrásunk - árát, hogy hovatovább a lakáskiadásból származó jövedelem a semmivel ér egyet a gazdagok, sőt a köznép és a csőcselék szemében is. Hovatovább mindenki megpróbál megszabadulni tőletek, albérlőktől, s a vagyonát inkább ezer más módon próbálja fialtatni. Hovatovább Ubajdalláh ibn al-Haszannak^[3] olyan mondásra kellett ragadtatnia magát, amely közmondássá vált, s amely minket, lakáskiadókat minősít és károsít; azt mondta tudniillik: "A házból származó jövedelem az éhenhaláshoz elég, a pálmakertből származó eltartja az embert. Az igazi jövedelem csak a termékeny föld és a szaporítható állat." Mindezt azzal sikerült elérnünk, hogy tisztességesen bánunk veletek, s eltűnjük tőletek a kelletlenkedést, amikor fizetnetek kellene. Kis részletekben adjátok ide a pénzt, miközben ti egy összegben juttok hozzá, és mindig késve fizettek, bár ott van nálatok a pénz. Hát ezért lett a lakáskiadásból szerzett jövedelem - bár nem keveset hoz a konyhára - minden más jövedelemforrásnál kevesebbre tartott és lenézettebb vagyon.

Ti ezért kártékonyabbak vagytok számunkra, mint az indusok, a bizánciak, a törökök vagy a dajlamiak,^[4] mivelhogy ti állandóan kínzó bajt, szüntelen gondot jelentetek számunkra. És mindezeket a gaszágokat, ezt a tisztességtelen viselkedést, olyasmivel kapcsolatban tanúsítjátok, amelyre mindenképpen rászorultok. Vajon akkor mifélének bizonyulnátok valami olyan ügyben, amely nélkül el tudnátok lenni, amelyben többféle választási lehetőségek is van, ahol a ti kezetekben van a döntés és nem éreztek semmilyen kényszert?

Azt szoktátok mondogatni: Bérházban lakni bölcsebb, mint saját tulajdonú lakásban. És hozzáteszitek: Mégpedig azért, mert aki házat vesz, az végleges függésbe kerül, önmagára szab ki kötelezettségeket, az a ház összes gondját is megveszi, az mindig a ház ára után fut

már. Aki házat vesz, az felelősséget vesz, amelynek nem tud megfelelni, az feladatot kap, amellyel nem bír elszámolni. Ha el kell utaznia, mindig hazavágyik, ha pedig otthon van, a ház tenger gondot rak a vállára, és az elégedetlenkedés mindig ott motoszkál benne miatta: ha rossz a szomszédság, ha nem érzi jól magát azon a környéken, ha távol van a mecset, ahol imádkozni szokott, ha messzire kell menni bevásárolni, ha nem jönnek össze a dolgok úgy, ahogy szeretné - úgy érzi, hogy hiba volt éppen azt a házat kiválasztania, s tévedés volt éppen azt a legjobbnak látnia. Az ilyen a háza rabszolgájává, a környék elnyomottjává vált.

Aki viszont bérelt lakásban lakik, annak a saját kezében van a döntés, az a maga ura. Ha úgy akarja, minden ház az ő szórakozóhelye, ha úgy akarja, a boltja, ha úgy akarja, a lakhelye. A legcsekélyebb megaláztatás, fejfájás nem éri a lakása miatt, nem ismeri a szégyenkezést, nem kell az arcának égnie. Nem kell az irigyeitől tartania, sem a vonakodó adósoknak udvarolnia.

Aki házat vásárol, annak keserű kortyokat kell lenyelnie, az a düh poharát issza ki nap mint nap, az az igényeit fáradságos munkával elégítheti csak ki, s túrnie kell a megaláztatást, akármilyen büszke is a lelke. Ha elenged valamit a bérből, azt fogcsikorgatva teszi, s nem tekintik másnak a gesztusát, mint a tehetetlenség jelének. Ha pedig maradéktalanul ragaszkodik a jussához, akkor még nagyobb bajba kerül, mint amitől egyébként is tartania kellene. A Próféta mondta: "Jól nézd meg szomszédodat a beköltözés, útitársadat a fölkeredés előtt!"

Ti albérlők, magatok állítjátok, hogy a lakbér kifizetése viszonylag kis teher, mivelhogy kis részletekben történik. Mert ha a sorscsapások egyszerre sújtanak le, elsöprik a legerősebbet is; míg ha kis részletekben, lépésről-lépésre érkeznek, nem is törődik velük, csak aki szántszándékkal fölemlegeti és ébren tartja a rossz emlékeket. Nos, a ház vásárlásakor a pénz egy összegben tűnik el, s a maga mögött hagyott úr az ember vagyonában tátongóan széles, s a csapás igazán lesújtó. És nem minden lyukat lehet befoltozni, nem minden eltávozott tér vissza! - *Emez* - az albérlő - biztonságban érezheti magát tűzvészről, árvízről, oszlopok megroggyanásától, tetőgerenda megroppanásától, alapzat szétporladásától, közfalak beomlásától, rossz szomszédától, irigykedő sorstárstól. *Amaz* - a tulajdonos - azonban szüntelenül vagy valamilyen bajjal küszködik, vagy várhatja, mikor csap az le.

Azt is mondjátok: "Ha valaki kereskedő, akkor egy ház árának összegét hasznosabb inkább mindenféle kereskedelmi ügyletbe fektetnie, okosabb ilyen-olyan adásvételekre fölhasználnia. Ha pedig valaki nem kereskedő, akkor is elrettentheti a házvásárlástól, amit fölvezoltunk, visszariaszthatja, amit elősoroltunk." Vagyis semmit sem számít nektek a szomszédnak kijáró tapintat, a mellettetek lakó elemi joga, sem rászorultságotok a lakásra és a

lakás megfelelő volta: mindenképpen azt tanácsoljátok az embereknek, hogy ne vásároljanak házat. Márpedig a lakás piac pangása leviszi a házak árát, megnöveli a bérlők arcátlanságát, csökkenti a lakáskiadás hasznát, s ezzel a vagyonunknak okoz kárt.

Állítjátok, hogy csak nekünk tesztek jót, amikor az embereket a lakásbérletre buzdítjátok, mivel az növeli a keresletet a lakásokra és jómódot hoz nekünk. Csakhogy ti nem a javunkat akarjátok, az albérlet előnyeit ecsetelvén, hanem a kárunkat, a házvásárlás ellen szólván. És mindenkit csak a szándéka, a reá legjellemzőbb indítékok alapján lehet megítélni.

Mindezek a visszataszító jegyek ott vannak bennetek, albérlekben - megannyi érv ellenetek! Mind arra int, hogy gyanakodva kezeljünk titeket, s résen legyünk veletek szemben. S nincs bennetek egyetlen dicséretes tulajdonság, elégedettségre okot adó vonás sem.

Főntebb kimutattuk, hogy a futó vendégek ugyanúgy kezelendők, mint az állandó lakók, s hogy minden létszámnövekedés többlet-fizetést kell jelentsen. Ha eltekintek nálad, te baszrai, két további személy jelenlététől, akkor több mint valószínű - az eddigi tapasztalataim alapján -, hogy ezt neked kijáró jognak fogod majd tekinteni, míg végül egy ember lakbérére éppannyi lesz, mint ezeré, s az ott-tartózkodás épp annyit számít majd, mint a továbbállás, a lakás használata épp annyit, mint a kiköltözés. S mindeközben, ha eltekintenék a veled szembeni követelésemtől, ha nem tartanám pontosan számon, mivel tartozol nekem, akkor is teljesen hasztalan lenne a jóindulatom, mivel semmi becsülete nem lenne a szemedben a kapott kedvezménynek.

Egy régi költő[5] mondta:

"A hálátlanság bepiszkítja a jótevő lelkét is..."

Egy másik költő pedig így fogalmazott:

"A jótetteket most rosszakra cserélem: néha elhagyja a jótetteket, ki nem lel viszonzásra!"

Olyan heves gyűlölettel követelődzöl tőlem, mint amit a *mu'taziliták* érznek a sííták, vagy a kúfaiak a baszraiak iránt; olyan ellenséges vagy velem, mint az *Aszad* és a *Kinda* törzs egymással, mint minden albérló a bérbeadó iránt.[6] De Isten majd megsegít ellened! Üdvözöllek."

A következőket Iszmáíl ibn Ghazwán mesélte:

Micsoda koponya volt ez az al-Kindí! Milyen bölcs volt, milyen szavakész, milyen átgondolt, milyen következetes! Egyszer láttam, amint odaállt egy csoport elé, amely kivétel nélkül rosszéletű, másokat is rossz útra csábító emberekből állott: volt köztük költő, aki attól boldog, ha mindenki túllép a szertelenségen s eljut az örültségig; szélhámos, aki rátenné kezét

a legnyomorultabbak vagyonára is; és a hatalmasok körül sündörgő talpnyaló. Hát ezekhez fordult e szavakkal:

"Azt, aki a vagyonát megóvja a hibás döntésektől, őrzi-védelmezi, tartva az elszegényedéstől, vigyáz rá, a lecsúszást elkerülendő, ti fősvénynek nevezitek! Mindezzel szegyenbe akarjátok hozni, rossz hírért kelteni? Azt meg, akinek fogalma sincs a gazdagság áldásairól és a szegénység szegyenéről, s bolondul szórja a pénzét, nem is törődve azzal, micsoda hibát követ el, aki elherdálja a javait, s másokat fölemelve magát alázza meg - azt ti nagylelkűnek nevezitek! Őt meg talán dicsérni-áldani akarjátok ezzel? Mindig gyanakodjatok arra, aki titeket előbbre valónak tart magamagánál! Mert aki magával szemben hibát követ el, az sokkal inkább követ el hibát mással szemben, s aki megtéved a legnyilvánvalóbb, evilági ügyletekben, az sokkal inkább képes tévedni az ész igénylő, vallásos dolgokban. Ti pedig dicséritek azt, aki minden elképzelhető hibát egybegyűjt, s elítélitek azt, aki az ésszerű viselkedés minden válfaját gyűjti egybe. Pedig óvakodjatok az ilyenektől, ahogy csak bírtok, s soha, semmilyen téren ne bízzatok meg bennük!"

Izmáil így folytatta:

Egyszer meg a következőket hallottam al-Kindi szájából: "A pénz csak azé legyen, aki őrzi is, a vagyon csak azé, aki ragaszkodik is hozzá! A vagyon őrzésére építik a falakat, zárják az ajtókat, veszik a vasládikókat, készítik a lakatokat, használják a bélyegzőt és a pecsétet, tanulják a számtant és az írást! Hát ugyan mire szolgál mindez az elővigyázatosság, ha közben ti magatok vagytok a vagyonotok legnagyobb ellensége, a hernyó és a szú, amely szétrágja? A régiek azt mondták: "Védelmezd meg felebarátodat mindentől, kivéve önmagától." Mert tegyük föl, hogy felebarátodat egy erődbe rejtéd, sziklaszirtek tetejére, s hollétéről nem tud még jóbarát, próféta, jótevő sem; azt vajon ki garantálja neked, hogy saját énjé nem okoz nagyobb kárt neki, mint egy tolvaj, nem bizonyul nagyobb ellenségnek, mint egy gonosztevő? Tegyük föl, hogy biztonságba helyezted minden olyan kéz előtt, amely el nem érheti: hogyan biztosíthatod, hogy biztonságban legyen attól a kéztől - a sajátjától -, amely nagyon is elérheti, s amely a legnagyobb hatalommal bír fölötte? Jól tudjuk, hogy a vagyont megőrizni nehezebb, mint összegyűjteni. S vajon elbuktak-e az emberek valaha bármi más, mint elsősorban saját maguk, másodsorban pedig bizalmasaik miatt? Legyen tehát a vagyon csak azé, aki őrzi is, a bánat pedig azé, aki elherdálja! S kiadni a pénzt annyit tesz, mint elherdálni, még ha finomkodó kifejezésekkel illetitek is, s szépítő álneveket próbáltok is találni neki!

Azt állítjátok, hogy mi a fősvénységet nevezzük észszerűségnek, a zsugoriságot hívjuk takarékoságnak, miként egyesek a vereséget visszavonulásnak, a közönségeséget

szókimondásnak, a hatalom elvesztését távolságtartásnak, az alattvalók kifosztását adófegyelemnek becézik. Ám éppen ti vagytok azok, akik a pénzszerzést bőkezűségnek, a hivalkodást nagyvonalúságnak, önmagunk és családjaink tönkretételét bőkezűségnek nevezitek! Isten Prófétája azt mondta: "Az legyen számodra az első, akit te tartasz el!" Ti viszont saját családodok elszegényítése árán másokat akartok gazdaggá tenni, saját rokonaitok nyomorúsága árán idegeneket boldogítani, azokra pazarolni a jóindulatotokat, akik nem tisztességesek veletek: akiknek ha örökkön-örökké csak adnátok, örökkön-örökké elfogadnának!

Biztosan tudjátok, mit mondott egyik ismerősünk egy *Taghlib*-törzsbeli embernek: "Te *Taghlib* gyermeke, az én kezemből mindig csak folyt az adomány, mint ez a patak itt; adakoztam akkor is, amikor már kiszáradt a jövedelem forrása. Istenemre mondom, ha most adnék neked, ezzel olyanokat rövidítenék meg, akik méltóbbak az adományomra, mint te! Ha az embereket rászabadítanám a vagyonomra, még a házamat is szertehordanák téglánként. Istenemre, csak az maradt meg a vagyonomból, amit megtagadtam az emberektől. És bizony azt mondom: ha az embereket magamra szabadítanám, végül - miután mindenemet széthordták - még azt is állítanák, hogy a rabszolgájuk vagyok!"

Izmáíl mesélte ezt is:

Egyszer meg azt hallottam al-Kindítól: "Föl nem foghatom, hogyan képes aludni az, akinek kevés a *dirham* a zsebében? Nem egyforma ám, ha valaki örömeiben vagy bánatában nem tud aludni! A Próféta azt a tanácsot adta a szegénységgel küszködő embernek, aki közeledni érzi a halála percét: "Adakozz egyharmadot: egyharmad igen sok!" Ezt a jogtudósok aztán követendő alapelvnek tartották, sőt egyes istenes életűek még le is akartak venni valamicskét az egyharmadból, hiszen a Próféta "igen sok"-nak nevezte azt, és mert még azt is mondta: "Családodat gazdaggént itthagynod jobb, mint rászorultakként, hogy másoktól kolduljanak." Márpedig a Próféta csak azután aggódik a családjáért, hogy értünk már kellőképpen aggódott; hogyan is kívánhatjátok hát tőlem, hogy jobb legyek hozzátok, mint saját magamhoz, hogy családodokat a sajátom elé helyezzem, hogy üres dicshimnuszokra cseréljem a gazdagságomat, s hogy arany-ezüst helyett levegőt és délibábot hordjak a raktárba?" [\[7\]](#)

És ezt is Izmáíl mesélte:

Máskor meg hallottam, amint azt mondja a családtagjainak és a barátainak: "Tartóztassátok meg magatokat az érett datolyától és a friss gyümölcstől, amikor kezdődik az

idény, mert az emberi lélek minden újdonságra azonnal szökken, minden újért bolondul. Az új édes és varázslatos, a szokatlan fölvidít és elbolondít. De ha visszavered a lelked rohamát, visszavonul; ha megálljt parancsolsz neki, megtorpan. A lélek képes megtartóztatni magát, a lélek engedelmes; ami terhet rá raksz, azt hordja, ám ha elhanyagolod, elzüllik. Ha tehát nem fojtod vissza a vágyait, ha nem vetsz gátat a hóbortjainak már a legelső föllépésük pillanatában, akkor a lelked hadereje megrendül, tettereje gyengül. Ha a friss gyümölcs vágya már befészkelte magát a lelkedbe, meríts erőt a magas árak és az elszegényedés gondolatából, mert a drágaság és a szegénység réme jogos ellenérv, s nagy hatású elrettentő erő. Ha azután epekedésedet a korai gyümölcsök iránt már kordában tudod tartani, folytasd ugyanezt az érvelést, amikor a gyümölcsből már kezd bőséggel lenni a piacon, s egyre csökkenő vágyakozásodat már az egyre olcsóbb árak és egyre bőségesebb kínálat ellenére is el tudod majd nyomni. Ilyen módon a vágyódással holnap sem lesz nehezebb elbánnod, mint ma, míg végül elmúlik a gyümölcs szezonja, s nem állsz rosszabbul anyagilag, mint a kezdetén, amikor a vágyaid elleni küzdelmet megkezdted. Ha azonban a kívánságokat nem tekinted kísértésnek, a vágyakban nem látsz ellenséget, nagy bajba kerülsz miattuk és nem bírsz majd velük. Gyanútlanul fogadod majd őket, miközben ők a leghajthatatlanabb ellenségeid, a legaljasabb vendégeid.

Csak a vágyak első rohamának álljatok ellen, s én kezeskedem, hogy végig ki fogtok tartani! Ezzel a módszerrel megőrzitek a jóléteket, büszkeség költözik a szívetekbe, a gazdagság utódaitoknak is megmarad, s az emberek mindig fölnéznek majd rátok. Mert ha a nagy vagyonnak semmi más haszna nem lenne, csak az, hogy váltig fölnéznek rád olyanok, akik tőled soha egy lyukas *dirhamot* nem kaptak, már akkor is nyilvánvaló lenne, hogy érdemes és kifizetődő gazdagnak lenni. Már az is bőven elég lenne, ha más áldása nem volna a jómódnak és gazdagságnak, mint a következő: Ha a vagyonos ember egy hatalmas király környezetébe kerül, és az udvarban van, aki - habár pénze alig van, s vagyona csekély - mégis sokkal érdemesebb a tiszteletre, régebben szolgál, hűségesebb, szórakoztatóbb, hasznosabb, jobb tanácsadó: amikor arra kerül sor, hogy a király adományokat oszt, ritka kincseket ajándékozik, bizony csak a gazdag embernek fog többet adni, hiába, hogy minden téren kevesebbet ér, mint a többiek, s a vékonypénzűnek bizony kevesebb jut, hiába, hogy minden téren fölülmúlja a többi!"

Ford. Szombathy Zoltán.

Amr ibn Bahr al-Dzsáhiz:
A hadászat szakértői (Szináat al-kuwwád)

[Ajánlás a kalifának]

Isten vezessen az igaz útra és adja, hogy értékükön tudd becsülni az intelligens embereket! Isten segítsen neked, hogy mindig helyesen viselkedj, s adja, hogy olyan emberré válhass, aki világosan látja a műveltség előnyeit, éppen úgy, ahogy a vagyon áldásait is értékelni tudod!

[Bevezetés: A beszéd és a műveltség sokféle hasznáról]

(Abú Oszmán Amr ibn Bahr al-Dzsáhiz, e mű szerzője így mesélt:)

Egyszer fölkerestem a hívők urát, Al-Mu'taszim Billáh kalifát, s ezzel fordultam hozzá:

Ó, minden hívők ura! Az ember nyelve, ez az aprócska testrészt, tíz fontos szerepet is betölt. Eszköz, hogy a mondandónkat érthetően adhassuk elő. Tanú, ki híven beszámol a lélek mélyének titkairól. Döntőbíró a perlekedő emberek ügyeiben. Közvetítő az ember ügyes-bajos dolgaiban. Hírmondó, kinek segítségével megismerhető a világ. Tanácsadó, ki figyelmeztet a rosszra. Támasz, mely erőt ad s elűzi a bánatot. Előkelőség, ki méltán büszkélkedik az érdemeivel. Szórakoztató előadó, ki megörvendezteteti a fület.

Haszan al-Baszrí egyszer azt mondta: "A magasságos Isten kétségkívül különleges rangot adott a nyelvnek. Nincs ugyanis az embernek még egy olyan szerve, amellyel Istent dicsérni tudná: erre csak a nyelv képes."

Egy nagy tudású ember mondta valamikor: "A lehető legnagyobb ajándék egy férfiúnak az éles ész, melyet születésekor kapott. Ha ebből nem jutott neki, akkor a nagy vagyon, amelyért tisztelik az emberek. Ha még erre sincs mód, akkor a hatalmas tudás, amelyből megélhet. Ha ez is hiányzik, akkor pedig a gyors halál, hogy írmagja se maradjon a föld színén."

Khálid ibn Szafwán pedig így fogalmazott: "Ha a nyelv nem volna, az ember csupán egy elkóborolt lábasjóság, szabadjára engedett barom, tartalom nélküli forma lenne."

Al-Ahnaf társaságában szóba kerültek a hallgatás és a beszéd előnyei, ez a régi téma. Valaki így vélekedett: "A hallgatás helyesebb magatartás és méltóbb a dicséretre." Al-Ahnaf erre ezt válaszolta: "A hallgatás csak annak az egy személynek hasznos, aki hallgat, míg a beszédből egyaránt hasznot húz az, aki beszél és az, aki hallja. A helyes beszéd ér a legtöbbet."

A hagyomány szerint a Próféta - Isten áldása legyen rajta - egyszer így szólt: "Isten megkönyörül az olyan embernek, aki a jó szolgálatába állítja a nyelvét."

Egy ember egyszer páratlan ékesszólással adta elő gondját-baját Omar ibn Abd al-Azíz kalifa füle hallatára, mire a kalifa így szólt: "Istenemre, ez az a mágia, amit a vallás sem tilt!"

Maszlama ibn Abd al-Malik pedig így fogalmazott: "Ha jön egy ember és kér tőlem valamit, a lelkem nem tudja megtagadni tőle. Ha azonban hibás nyelvezettel adja elő mondandóját, a lelkem rögtön elutasítja."

Egy ember egyszer elment Zijádhoz, a kormányzóhoz, s így szólt hozzá: "Isten segítsen meg, emír; az apám meghótt, a testvérem meg ráútt az örökségre, oszt hiába is rimánkodnák neki!" Zijád erre így válaszolt: "Többet vesztettél el az anyanyelvedből, mint az apai örökségedből!"

Egy bölcs ember így szólt a fiaihoz: "Fiaim, fordítsatok gondot a nyelvekre, mert ha az embert valami nagy szerencsétlenség éri, hátságát és ruhát kölcsön tud kérni, de nyelvet soha!"

Sabíb ibn Sajba egyszer látott egy szegény embert, aki kerékbe törte az arab nyelvet, mire ezt mondta: "Testvérem, a műveltség többet érne a leghatalmasabb vagyonnál is!"

A költő is ezt mondja:

"Hány ember van, ki, hogyha hallgat, derék férfiúnak tûnik; de értékét csak úgy tudhatod, ha megszólal;

Az ember fele értékét a nyelve adja, felét pedig a szíve - a többi nem más, mint pár fontnyi hús és vér."

Tegyéél hát róla, ó, minden hívők kalifája, hogy a fiaid a műveltség minden ágával megismerkedjenek! Ha csak egyfajta tudást sajátítottatok el velük, aztán éppen valami másról kérdezik őket, mit sem tudnak majd felelni.

[A szakbarbárság átka]

Erről eszembe jut az az eset, amikor összeakadtam Hizámmal, a lovassereg vezérével. A kalifa éppen akkor tért vissza a bizánciak elleni hadjáratáról, s vele együtt a hadvezér is. Megkérdeztem Hizámot a háborúról, milyen is volt? Erre ezt válaszolta:

"Olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint az istálló udvara. Annyi időbe sem telt, amíg valaki lecsutakolja a paripáját, s már be is szorítottuk az ellenséget egy lóvakarónál is kisebb helyre. Halomra vágtuk őket, úgy maradtak ott, mint ezernyi szétszórt trágyarakás. Ha elhajítottunk volna egy szem lóganajt, egész biztosan egy elpusztult hátságállat farkára esett volna."

Amikor meg szerelmes volt, ilyen verset költött:

"Bár a visszautasítás földig rombolja testem jászolát, szívemet mégis csordultig tölti a vágy szénája;

Oly férfi vagyok, kit a szerelem zablája fog, s kit kedvesének távolléte mint gyelőköt a bánathoz;

Seregnyi éjszakát töltének övele; foglyul ejtette éjjeli nyugalmam, s nincs váltságdíj, mi segíthetne rajtam;

Kedvesem eloldotta az együttlét kötőfékét, s a szakítással mint lóvakaró késsel fenyegetett engem;

Ám ma, kilépve a szerelem istállójából, a felejtés sisakját húzom fejemre, s a vágyódást a trágyadombra hajítom."

Máskor meg a híres orvost, Bakhtísút kérdeztem erről a hadjáratról, s ő ezt mesélte:

"Egy olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint az ispotály udvara. Annyi időbe sem telt, amíg a beteg kétszer elmegy az árnyékszékre, s már be is szorítottuk az ellenséget egy fecskendőnél is szorultabb helyzetbe. Mind egy szálíg levágtuk őket, s ha valaki elhajított volna ott egy boncolókést, az biztosan egy halott ember ütőérére esett volna."

Szerelmes vers gyanánt pedig e sorokat agyalta ki:

"Boldog együttlétünk megitta a válás hashajtóját, s a szerelem úgy kiürült kedvesem bensőjéből, mintha hasmenés kínozná;

Addig hazudoztak az irigyeim neki, míg elhagyott! Ó, jobban fáj ez nékem, mint a hascsikarás!

Szerelmesemet csupán tüdőbaj kínozza, ám az én kínom sokkal nagyobb, hisz' többé nem gondol rám;

Beteg a szívem, gyulladástól szenved; jaj, nem tudok már gyógymódot erre a szörnyű bajra;

Ha Hippokratész vagy Galénosz ilyen kórban szenvedett volna, biztos, hogy ők is csüggedten föladják!"

Ismét máskor a szabómestert, Dzsáfart kérdeztem az említett hadjáratról, s ő így mesélt:

"Egy olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint a használt ruhák sora a piacon. Annyi időbe sem telt, amíg az ember beszeg egy kis darab szövetet, s már halomra is vágtuk őket. Mind holtan maradtak ott, egy ing zsebénél is szűkebb helyen. Ha eldobtuk volna egy tût, egész biztosan egy halott ember fejkendőjére esett volna."

Amikor szerelmes lett, a következő verset állította össze:

"Elfordultál tőlem, s szétszaggattad a szerelem varrását; hűtlenséged tûje mélyen belém hatolt;

Szívem úgy botladozik nagy erőlködéssel, mintha túl szűk nadrágot húzott volna magára;
Kedvesem távolléte súlyos turbánként nehezedik reám; elmondhatatlan a gyötremelem, mit érzek;

Szemeim mintha gomblyukak lennének, s mindkettőben egyszerre ezernyi gomb: a könnyeim;

Ó, szívem gyûszûcskéje, ó, szívem hímzett szegélye: fáj most visszaemlékezni rég volt ígéreteidre;

Élesre fent pengéjû ollóval, egy csapásra vágta el a régi bizalmat, ami köztünk volt;

Ó te, lelkem korca, ó, lelkem beszegett vége, nem élhetek nélküled, szükségem van reád;

Ó te, minden örömemet magába foglaló zseb, életem keszkenője, nem tartottad meg a szavad!"

Egy másik alkalommal Iszhák ibn Ibráhímot kérdeztem ugyanarról a hadjáratról. Ő, aki földműves volt, a következő szavakkal adta elő a történetet:

"Olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint két nadrágszűj-parcella. Nem telt több időbe, mint amíg az ember megöntöz egy kis földdarabot, s már le is vágtuk mindet. Kisebb helyen halmazódtak össze a holttestek, mint egy kertkapu. Mintha csak kicsépelte kalászkok lettek volna, s ha netán eldobott volna valaki egy jármot, az biztosan egy halott hátára esik."

Amikor pedig szerelmes verset kívánt mondani, így szólt:

"Szerelmemet a tiszta érzés ágyásába vettem el, s hűség és tartós érzelmek vizével öntöztem meg;

Aztán megtrágyáztam a beteljesülés boldogságával, s azon szorgoskodtam, hogy ezzel megtarthassam őt;

Végül magasra nőtt a hajtás s szépen zöldülni kezdett, de jaj! a szerelem kalászeit a válás hernyója rágta le."

Ismét máskor egy péket, Faradz ar-Rukkhadzsít kérdeztem ugyanarról a hadjáratról. _
így mesélt:

"Egy olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint a kenyérsütő kemence. Annyi id_ be sem telt, amíg az ember megsüt öt kenyeret, s már halomra is vágtuk őket, egy kemencesutnál is kisebb területen. Ha leesett volna ott egy szem parázs, egészen biztosan egy holttestre hullott volna."

Amikor meg szerelmes volt, ezt a verset faragta:

"A hűtlen elhagyás a szerelmet mint tésztát gyúrta meg, visszautasítás fájából faragott teknőben;

Megkelt hát a szerelem halála: az epekedés tüzét immár az elválás ganaja táplálja;

Ha péklapátot ragadnál is, s azzal keresgélnél a kemencében, nem találnál már egyet sem a vágy cipóiból;

A régmúlt ígéretek kenyere ehetetlenné száradt, a fájdalom kenyérlevesébe aprították bele."

Megint más alkalommal egy tanítót, Abdalláh ibn Abd asz-Szamad ibn Abí Dáwúdot kérdeztem az említett csatáról. Az ő beszámolója így szólt:

"Olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint a Korán-iskola udvara. Annyi időbe sem telt, amíg egy kisiskolás fölolvassa az aznapi penzumot, s már be is szorítottuk őket egy helyre, amely kisebb volt az írásjelek pontjainál is. Mindet leöltük, s ha valaki elhajított volna egy tintatartót, az föltétlenül egy halott ölébe esett volna."

Amikor pedig szerelmes lett, ezt a verset találta ki:

"Szeretőm hűtlensége kiirtotta a szívemben élő kisfiút, s szívem most az örület rabjaként senyved;

A szerelem kudarca összetörte szívem írotábláját; már nem remélhetem érzelmeim viszonzását;

Akit imádok, az letörölte az életem írásjeleinek értelmet adó pontokat, s tudni sem akar rólam többé;

Egész köteteket másolt a szívembe a szerelem fóliánsaiból; óh, beteggé tett ez a hatalmas teher;

Írásra termett ujjai szívembe markolnak, s szememből, mióta kedvesem elhagyott, tintaként ömlenek a könnyek;

A válás óta arcom úgy elsötétült, mintha végigdörzsölték volna egy gyapot itatóspamaccsal."

Ismét máskor az ismert fürdőtulajdonost, Alí ibn al-Dzsahm ibn Jazídot kérdeztem ugyanarról a csatáról, s ő így felelt:

"Olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint egy fáskamra. Annyi időbe sem telt, amíg egy ember megmossa a fejét, s már be is szorítottuk őket egy földdarabra, mely a fűtőkemence ajtajánál is szűkebb volt. Ha eldobtuk volna egy darab tűzre való pálmafaháncsot[8], egész biztosan egy holttest fejére hullott volna."

S amikor szerelembe esett, a következő verset szavalta el:

"A boldog szerelemnek, mintha leborotváltak volna, nyoma sem maradt. Föllobbant kedvesemben az ellenszenv pálmaháncsa:

Vajh meddig marad a szenvedés medencéjébe mártva viszonzatlan sóvárgásom törülközője?

Kérlek, legalább egyszer gyűjtsd lángra a beteljesülés fűtőkemencéjét, egy kosárnyi szerelemmel!

Kedvesem távollététől tűzforró a szívem fürdője, s vágy lengi át e fürdő öltözőszobáit;

De igaz szerelmünket úgy elrontotta szerelmesem szószegése, mint a fürdőzés utáni csemegét a belékerült korpa."

Ismét máskor Al-Haszan ibn Abí Kumását kérdeztem az említett hadjátról. Ő, aki takarítóként kereste kenyerét, így mesélt:

"Olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint a palota udvara. Annyi időbe sem telt, amíg valaki összesöpröget egy kosárnyi szemetet, s már be is szorítottuk őket egy latrina nyílásánál is szűkebb helyre. Olyan nagy pusztítást vittünk végbe a soraikban, mint egy árnyékszék kitakarításáért járó fizetség. Ha valaki eldobott volna ott egy svábbogarat, az biztosan egy holttest szájának lefolyójába hullik."

Amikor pedig szerelmes verset akart költeni, ez lett az eredmény:

"Szívem azelőtt a szerelem gyűjtőcsatornája volt, de ma a hűtlenség segge ürítkezett bele;

A svábbogarak nagyobb türelemmel viselik az éhséget, mint én a mellemet szorító vágyakozást;

A szerelem elmúlta mint csótánysereg kínoz, már nem sokáig bírok tovább túrni;

Az örült szerelem galandférgi beteggé tettek, mert a viszonzatlan szerelem belészart az életembe."

Ismét máskor Ahmadot, a kocsmárost kérdeztem az említett hadjáratról, ő pedig ezt mondta róla:

"Olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint a kocsmá udvara. Annyi időbe sem telt, amíg az ember kitisztít egy borostömlőt, s már be is szorítottuk őket egy kancsónál is szűkebb helyre, aztán mindet levágtuk. Ha eldobtuk volna ott egy almát^[9], egész biztosan egy részeként heverő test orrára esett volna."

Szerelmes vers gyanánt pedig a következő sorokkal állt elő:

"Tele pohárral hajtottam föl a szerelmet, de a beteljesülés bora alig-alig lötyög az ivókupa alján;

Szomjas vágyamat csak növeli a beteljesületlenség; kiszakadtak a búbánat tömlői és rám ömlött, mi bennük volt;

A poharamban lévő szörnyű löre: a vágy szomjúsága, egy csésze cserbenhagyás és két pohárka becsapás."

Megint máskor egy szakácsot, Abdalláh ibn Táhirt kérdeztem ugyanarról a hadjáratról. Abdalláh így mesélt:

"Egy olyan szűk helyen csaptunk össze velük, mint egy konyha. Kevesebb időbe telt, mint amíg megsüt az ember egy fiatal bárányt, s már be is szorítottuk az ellenséget egy tűzhelynél is szűkebb térre, aztán mind egy szálíg levágtuk őket. Ha valaki elhajított volna ott egy merőkanalat, kétségkívül egy nyitott szájba hullott volna."

Amikor pedig szerelmes volt, a következő verset költötte:

"Ó te, kinek orcája pirosra sült fánkocská, s ki az éhes lélek számára ízesebb a mandulás süteménynél;

Ó, szívem diós süteménye, ki oly lágy vagy, mint a halovány színű datolyazselé;

Elteltem a szerelemmel, mint ecetes hússal a gyomor, ha túl van már a pecsenyén s a pitén;^[10]

Ó te, ki oly kellemes vagy, mint a fazekak illata a lakodalomban, s oly édes, mint a sárga méz;

Jobban vágyik szívem terád, mint a legjobb datolyára s a vajra vacsoraidőben;
Irigyeink elegele több fogásnyi dühöngés, bajjal-gonddal díszített tálakon fölszolgálva;
Ám szívem, mióta távol kerültél tőlem, úgy fölforrott, ahogy a kondér forr a tűzhelyen;
Szívem egyre csak sajog, mióta a bánat fakanalai kavarták meg boldogságom üstjeit;
Kérlek, áldozd egy napodat a szerelem mártírjának: tölts velem némi időt, s hadd
dühöngjenek rosszakaróim;
Etesz meg, megtört szívű szerelmem, az együttlét ízes húsostáskájával: ez majd kigyógyít
minden bajomból!"

Ismét máskor Muhammad ibn Dáwúd at-Túszi, a háziszolgát kérdeztem az említett
hadjáratról, s ő a következőket mondta:

"Olyan szűk területen csaptunk össze velük, mint egy kisebbfajta szőnyeg. Annyi időbe
sem telt, amíg az ember estéknént megágyaz, s már be is szorítottuk őket egy helyre, amely
kisebb volt egy díványnál is, azután pedig leöltük mindet. Ha valaki elejtett volna ott egy párnát,
az biztosan egy örök álmát alvó félrenyaklott fejére esik."

Amikor pedig szerelmes lett, ezt a költeményt szerezte:

"A boldog együttlétet kisöpörték szobánkból, s a tiszta érzelmekre az elválás rázta ki
mocskos porolóját;

Félretehetjük most a tollal töltött könyöklő-párnákat: akkor vesszük majd elő, ha megint
együtt leszünk;

A hűtlenség ágyazott meg a búval telt szobákban, s fejem alá a válás párnáját helyezte;

Én a beteljesült szerelem baldachinos ágát készítettem elő, s körben a gyönyör_ség
függönyeit aggattam volna rá;

De a hűtlenség göröngyös földre ágyazott meg nekem; kavicsos talajon kell ma
ledőlnöm;

Könyörülj, szerelmem! megkínóztak a vágyódás poloskái, éjjel-nappal a véretem
szívogatják!"

[Tanulság]

Amikor a kalifa végighallgatta mindezt, elkezdett kacagni, s valósággal hasát fogta
nevettében. Aztán előhívatta fiai nevelőjét, s megparancsolta neki, hogy az összes
tudományágban megfelelő képzést kapjanak a gyerekek.

(Itt végződik Al-Dzsáhib elbeszélése. Isten minden jótétemény adományozója, az Ő kezében van minden erő és hatalom, s ha valami jól sikerül, azért Neki jár köszönet. Hála Istennek most és mindörökké, és Isten áldása legyen Mohamed prófétán, egész nemzetiségén és összes hívein!)

Fordította: Szombathy Zoltán

[1] A korabeli Baszrában az édesvíz beszerzése igen komoly gond volt. A városban található kutak vize erősen sós ízű volt, így vagy a távoli folyóról kellett vizet hordatni, vagy pénzért kellett venni a vízhordóktól. Mindamellet egy al-Kindíhez hasonlóan jómódú embernek egy korsónyi víz kiömlése miatt aggódni a kisszerűség *non plus ultrá*-ja lehetett.

[2] Az eredetiben: "tetője aranyát", ami egyike al-Kindí költői túlzásainak: a tetőzet természetesen fagerendákon nyugodott, s azokat agyaggal fedték be.

[3] Híres baszrai kádi és jogtudós a VIII. században.

[4] *Dajlam* az észak-iráni Elburz-hegység egyik tájegységének régi arab neve, ahol egy különösen harcias perzsa népcsoport élt, amelyből számtalan zsoldoskatona és hadvezér származott.

[5] A híres, fekete bőrű, iszlám előtti költő, Antara ibn Saddád.

[6] A *mu'tazila* a korszak egyik legfontosabb teológiai irányzata volt, amely többek között a Korán teremtett voltának és az emberi akaratszabadságnak a gondolatával tért el a többi vallási irányzattól. Al-Mámún kalifa idején a *mu'tazila* átmenetileg állami ideológiává is emelkedett, amit egyfajta inkvizíció követett a többi vallási irányzat, többek között a síiták ellen. Kúfa és Baszra a középkori muszlim tudományosság két kiemelkedő, egymással hevesen rivalizáló központja volt, s a "kúfaiak" és a "baszraiak" közmondásosan ritkán értettek egyet bármilyen tudományos kérdésben. Az *Aszad* és a *Kinda* két fontos arabiai beduin törzs; a sivatagi beduinok törzsei között ritkán hagyott alább az ellenségeskedés.

[7] Mint az nyilvánvaló az olvasó számára, al-Kindí itt a Mohamed prófétától származó szólások és hagyományok félreértelmezésével, értelmük szándékos félremagyarázásával ügyeskedik. Természetesen Mohamed a jótékonykodásra, nem pedig az ellenkezőjére buzdította követőit, s az e hagyományokat jól ismerő muszlim olvasó számára első pillantásra egyértelmű al-Kindí érveinek abszurditása.

[8] A fürdőben a vízmelegítő kemencéket általában pálmahánccsal, törmelékfával, egyéb olcsóbb hulladékkal fűtötték.

[9] Bor mellé, "kísérőként" a középkori arabok szívesen ettek almát, amint arról számtalan vers tanúskodik.

[10] Az "ecetes-fűszeres hús" (*szikbádzs*) kedvelt, perzsa eredetű étel volt a középkori Irakban, gyakran említik különböző művekben. A "pecsenye" (*siwá*) ugyanaz az étel (egyfajta nyársonsült), ami ma *sáwarma* néven ismert a Közel-Keleten (a görög gyros!). A "pite" (*dzsúdzába*) szó alatt pedig valamilyen töltött tésztaféleség értendő.